

DĚTSKÁ ENDOKRINOLOGIE ČÁST II.

J. KYTNAROVÁ , KDDL 1. LF UK A VFN

ADENOHYPOFÝZA

- TSH
- gonadotropiny - LH, FSH
- PRL (prolaktin)
- STH (GH, růstový hormon)
- ACTH (adrenokortikotropní hormon)

ADENOHYPOFÝZA

KLINICKÁ MANIFESTACE

- 1. Porucha endokrinní funkce
- a. **Hypofunkce** - všechny hormony (panhypopituitarismus)
  - - 1 nebo 2 hormony (častěji kongenitální)
- b. **Hyperfunkce** - obvykle 1 (2) hormony
- 2. Lokální příznaky-
- Bolesti hlavy - tlak tumoru - bolesti hlavy
- Bitemporální hemianopie (GH, PRL) - tlak na chiasma

GONADOTROPINY - LH, FSH

FUNKCE

	ženy	muži
LH	↑ Syntéza estrogenů (Ovulace → rozvoj corpus luteum)	↑ Syntéza testosteronu v Leydigových bb.
FSH	Řízení vývoje ovariálních folikulů	↑ Spermatogeneze ↑ Růst varlat

GONADOTROPINY – DYNAMIKA HLADIN

- „Minipuberta“
- Aktivace osy hypotalamus – hypofýza- gonády po narození vysoké hladiny gonadotropinů 4 -6 měsíců
- Klidové období - pokles do nízkých hodnot do doby očekávaného nástupu puberty
- **Význam**
- Sestup varlat, růst penisu
- Absence minipuberty u chlapců- mikropenis, retence varlat
- u dívek telarche, ↑ hladiny mohou být 2-3 roky → telarche
- Postmenopausální hodnoty u dívek s gonadální dysgenezí 2-3 roky po narození (Turnerův syndrom)

HYPOGONADOTROPNÍ HYPOGONADISMUS

- **Kongenitální**
- Dysfunkce hypothalamu, hypofýzy
- Izolovaný nebo kombinovaný deficit
- Vrozené vady středových struktur CNS
- Některé genetické syndromy
- Mutace více než 50 genů (KAL1, HESX1, KISS1, DAX 1..)
- Kombinovaný deficit hormonů – např. PROP1 gen
- **Získaný** - tumor, trauma, autoimunitní hypophysitis, degenerativní onemocnění, záření
- **Funkční** - chronická onemocnění, mentální anorexie

HYPOGONADOTROPNÍ HYPOGONADISMUS GENETICKÉ SYNDROMY

Kallmanův syndrom - XR

- Prevalence 1/7 500
- hypogonadismus
- hypoosmie až anosmie
- Laurence-Moon-Biedlův syndrom - AR
- Cerebellární ataxie, spastická paraplegie, PMR, polydaktylie, obesita, retinitis pigmentosa, hypopituitarismus, malý vzrůst..)

PRADER - WILLIHO SYNDROM (PWS)

- 1 /10 000-16 000 narozených dětí
- Genetika
- **delece 15. chromosomu 11q-13q paternální (70%)**
- (maternální delece – Angelmanův syndrom)
- **uniparentální disomie (25-30%)**
- **Porucha imprintigu (1-3%)**

PWS – KLINICKÉ PŘÍZNAKY

- Hypotonie – ustupující
- neprospívání
- kraniofaciální dysmorfie
- Protáhlá lebka, úzké čelo
- Mandlové oči
- Kapří ústa
- Akromikrie

PWS – KLINICKÉ PŘÍZNAKY

- Hyperfágie od 2.-3. roku
- Obezita – centrální, závažná
- mentální retardace
- malý vzrůst
- Hypogonadismus, hypogenitalismus
- Metabolický syndrom
- Syndrom spánkové apnoe

PWS - PATOFYZIOLOGIE

- **Porucha v hypotalamo-hypofyzární oblasti**
- **Regulace příjmu potravy** - hypothalamus
- **Nedostatečná sekrece růstového hormonu**
- **Hypogonadotropní hypogonadismus**
hypogonitalismus (malý zevní genitál), retence varlat,
opožděná nebo neúplná puberta
- **Deficit ACTH? – (*parciální, cca 60% nemocných*)**

PWS - LÉČBA

- Redukce hmotnosti
- ↓energetického příjmu
- ↑fyzické aktivity
- bariatricko – metabolická chirurgie
- Růstový hormon
- Substituce pohlavními hormony
- Psychické problémy, škola
- Korekce skoliosy, očních vad, řešení retence varlat...

PWS - RŮSTOVÝ HORMON

- zvýšení růstového tempa, nárůst akrálních částí těla
- zvýšení množství svalové hmoty
- zvýšení svalové síly
- tělesná hmotnost se pouze léčbou GH nemění !
- snížení množství tukové tkáně, zmenšení tloušťky kožních řas (při dodržování redukční diety)
- zvýšení aktivity a vnímavosti
- **Laboratorní nálezy** - ↓ cholesterolu, ↑ HDL, hladina inzulínu beze změn
- **Nežádoucí účinky** - diabetogenní účinek nepotvrzen
- **Skolióza** (obezita + hypotonie + rychlý růst při léčbě GH)-nepotvrzen

HYPERGONADOTROPNÍ HYPOGONADISMUS

Vrozený (dysgeneze, bloky steroidogeneze...)

Získaný (gonadektomie, záněty, radio či chemoterapie...)

Hypergonadotropní hypogonadismus

	Chlapci	Dívky
Genetické příčiny	Klinefelterův syndrom (karyotyp 47, XXY nebo jeho varianty)	Turnerův syndrom (karyotyp 45, XO, mozaiky s linií 45,X, strukturální aberace X)
	XX male	
	Noonan syndrom	Noonan syndrom
Další příčiny primárního gonadálního selhání (testikulární/ovariální)	Gonadální dysgeneze	Gonadální dysgeneze
	Anorchie/kryptorchismus	Oophorectomie
	Stavy po ozáření	Stavy po ozáření
		Oophoritis
		Galaktosémie

TURNERŮV SYNDROM

- Turnerův syndrom - 45, X nebo mozaika
- 1/ 2000 -2500 narozených dívek
- Genetika
- Monosomie 45,XO
- Mozaika 45,XO/46, XX nebo 45, XO/46, XY
- Strukturální aberace X chromozomu

Karyotyp 45X0/46XX

TS – KLINICKÁ MANIFESTACE

Příznak	Výskyt (%)
Malý vzrůst (ztráta SHOX genu)	95 -100%
Gonadální dysgeneze	95 - 98%
Pterygium coli, krátky krk	80%
Lymfedémy – kongenitální	51%
Pigmentové névy	45%
Vrozené vady uropoetického traktu	40-60%
Vrozené srdeční vady	25%
AITD	25-60%
celiakie	10%

Další příznaky: široký hrudník, epicanty, cubiti valgi, rekurentní otitidy, myopie.....)

TS – KLINICKÁ MANIFESTACE

Novorozenecké období	Typická dysmorfie Lymfedémy Pterygium coli VCC, renální vady
Dětské období	Porucha růstu
Dospívání	Projevy gonadální dysgeneze (opožděná puberta)

TS – LÉČBA – MALÝ VZRŮST

---

20. století .....

Malé dávky estrogenů, anabolické steroidy

Zlepšení růstového tempa

Předčasný uzávěr růstových štěrbin

Elongace dolních končetin podle Ilizareva

Růstový hormon

1960 - První použití, extrahovaný GH, použití spíše sporadické

Polovina 80. let – rekombinantní růstový hormon

Farmakologické dávky (asi 2x vyšší než substituční)

1991 - V ČR registrovaná indikace k léčbě GH

TS – LÉČBA OVARIÁLNÍ DYSFUNKCE

- Cíl léčby
- Rozvoj sekundárních pohlavních znaků
- Navození menstruačního cyklu
- Zajištění růstu vnitřních rodidel
- Zachování kostní denzity
- Prevence CVD a metabolických onemocnění

TS – ASISTOVANÁ REPRODUKCE

- Sterilita u žen s TS v 95 – 98%
- Dárcovství oocytů → možnost prožít těhotenství a založit kompletní rodinu!

TS – DLOUHODOBÉ VÝSLEDKY LÉČBY

- **Společensky přijatelná výška (i nad 160 cm!)**
- - časné zahájení léčby GH
- - léčba v optimální dávce a schématu
- - koordinace léčby se zahájením substituce pohlavními hormony
- (nejprve miniestrogenizace)
- **Puberta a menstruační cyklus**
- **Možnost založení rodiny**

HYPERPROLAKTINÉMIE

- Příčiny:
- Adenom hypofýzy
- léze hypotalamo-hypofyzární stopky, mentální anorexie, léky.....
- Klinické příznaky:
- opožděná puberta
- galactorrhea
- galactorrhea - amenorrhea
- léčba: agonisté dopaminu (bromocriptine, pergolide)

RŮSTOVÝ HORMON A RŮST

- Účinky
- **Růst** – nepřímý účinek prostřednictvím IGF-I na chondrocyty
- **Anabolický efekt** - ↑proteosyntézy, ↑ svalové hmoty
- ↑ lipolýzy
- **Kontraregulační hormon inzulinu**, ↑glukoneogenezy
- Sérové hladiny - uvolňován ve vlnách, značně kolísají během dne !
- dospělí - < 2 mIU/l, mladí muži > 100 mIU/l

LINEÁRNÍ RŮST

- vlivy prostředí
- nutriční (malnutrice)
- roční období (↑růstové tempo na jaře a v létě)
- tělesná aktivita
- genetické faktory
- výška rodičů
- pohlaví - muži jsou v průměru o 13 cm vyšší než ženy
- rasa

RŮST

- Výška (percentilové grafy – VI. CAV, národní studie)
- Růstová křivka od narození
- Růstové tempo (cm/rok)
- **Očekávané pásmo růstu dle genet. dispozic**
- **Midparentální výška** (+3 cm - sekulární trend)
- Výška matky + výška otce/2
- chlapci: O - výška, M- výška + 13
- dívky: O - výška - 13, M - výška
- Kostní věk – RTG levé ruky, BA/CA

MALÝ VZRŮST

- **Familiární malý vzrůst**
- BA není opožděný
- Růstové pásmo odpovídá předpokládanému
- Cave! Nepoznané AD onemocnění u rodiče?
- **Konstituční opoždění růstu a puberty**
- opožděné kostní zrání
- opožděný nástup puberty u jinak zdravých dětí
- familiární výskyt

MALÝ VZRŮST- ENDOKRINNÍ PŘÍČINY

- Endokrinní poruchy – zpomalení růstového tempa!
- 1. Deficit STH - první příznak
- 2. Hypotyreóza - může být první příznak
- 3. Hyperkortizolémie - s obezitou první příznak
- 4. Diabetes mellitus - špatně kompenzovaný, není diagnostický příznak,
- 4. Předčasná puberta, pseudopubertas praecox (CAH) - pozdní následek

PORUCHY RŮSTU – SYSTÉMOVÉ CHOROBY

- **Psychosociální růstová retardace**
- **Nutriční** - kwasiorkor, marasmus, mentální retardace
- **Gastrointestinální**
  - **a. malabsorpce** - celiakie, nespecifické střevní záněty, cystická fibróza
  - **b. jaterní choroby**- chronická hepatitis, glykogenózy..
- **Srdeční** (závažné kongenitální srdeční vady)
- **Plicní** (cystická fibróza)
- **Renální** (chronická pyelonefritis, Fanconi sy, chronická renální insuficience)
- **Kostní metabolismus** - rachitis, vitamin D rezistentní křivice, osteogenesis imperfecta, achondroplasia, Turnerův syndrom)
- **Genetické vady** - chromosomální aberace

IUGR/SGA

85% postnatální catch up růst

15% růstové selhání

Řada teorií

Centrální distribuce tuku

Včasná puberta

Časný metabolický syndrom

Syndrom Noonanové

1: 1000 – 25000 narozených dětí

Dědičnost: AD, de novo, řada genů (8)

Malý vzrůst

Mírná PMR

Turner – like syndrom

Pterygia colli

Srdeční vady

Retence varlat u chlapců

Silver – Russell Syndrom

1: 20 000

IUGR

Porucha růstu

Neprospívání-odmítání stravy

Typická facies

Hypoglykémie

RŮSTOVÁ PORUCHA - VYŠETŘENÍ

- **1. Antropometrie**
- **Výška** pod 3. percentil vzhledem ke CA a/nebo
- **snížené růstové tempo** (pod 25. percentil/ pod 4 cm/rok)
- **2. Anamnéza**
- prenatální a perinatální insult
- porodní váha, délka, růstová křivka
- strava, stolice
- rodinná anamnéza malého vzrůstu, opoždění puberty

RŮSTOVÁ PORUCHA - VYŠETŘENÍ

- FW, krevní obraz
- Biochemie
- Moč chemicky, mikroskopicky, event. kultivace
- fT4, TSH
- IGF1
- Protilátky proti endomysiu
- Dívky - cytogenetické vyšetření
- Kostní věk
- Podezření na deficit STH - dynamické testy - klonidin, arginin, inzulin...
- MRI CNS

DEFICIT STH – PŘÍČINY

- **Vrozený deficit**
- Poruchy morfogeneze hypofýzy (zpravidla sdružené vývojové anomálie)
- Poruchy diferenciacie hypofýzy (např. PROP1, POU1F1)
- Izolovaný deficit STH - geny přímo řídící syntézu STH
- **Získaný deficit**
- Tu ve střední čáře (kraniofaryngeom, germinom, gliom optiku)
- Histiocytóza z Langergansových buněk
- Radioterapie
- Trauma, hydrocefalus.....

DEFICIT STH – KLINICKÉ PŘÍZNAKY

- novorozenci - hypoglykémie
- - porodní délka, hmotnost normální
-
- starší děti - růstová retardace
- - snížení růstového tempa
- - relativní centrální obezita
- - nezralý obličej („panenka“), prominující frontální kosti,
široký
- kořen nosu)
- - BA a nástup puberty opožděný

DEFICIT STH -LÉČBA

- **Terapie** - rekombinantní STH denně s.c. večer
- **Indikace léčby STH**
- Deficit růstového hormonu
- Turnerův syndrom
- Chronické renální selhání s růstovou poruchou
- Prader – Willi syndrom
- SGA/IUGR s postnatálním růstovým selháním

NADMĚRNÝ VZRŮST

- Familiární vysoký vzrůst
- Kongenitální
- Cerebrální gigantismus (Sotos sy)
- Weaverův syndrom
- Beckwith-Wiedemannův syndrom
- Marfanův syndrom (AD)
- Homocystinurie (AR)
- Klinefelterův syndrom (47, XXY)
- Získané - hypertyreóza
  - - předčasná puberta
  - - nadměrná sekrece STH (akromegalogigantismus) (adenom hypofýzy, hyperplasie)
  -

NADLEDVINY

- Adrenal cortex –mesoderm
- Zona glomerulosa –tvorba mineralokortikoidů
- Zona fasciculata, reticularis - glukokortikoidy
- Androgeny
- Dřeň nadledvin - ektoderm
- katecholaminy

ACTH

- Účinky
- Kůra nadledvin
- stimuluje tvorbu
- glukokortikoidů,
- mineralokortikoidů a androgenů

ACTH – REGULACE

- **Regulace sekrece ACTH**
  - 1. Vrozený diurnální rytmus
  - 2. Uzavřená negativní zpětná vazba
  - 3. Otevřená zpětná vazba - stress
- **hladiny ACTH - 10-60 ng/l**
  - vrchol v 5-8 hodin ráno, nejnižší hladiny - ve 24 hodin

ADRENÁLNÍ INSUFICIENCE

PRIMÁRNÍ

Vrozené genetické choroby

Kongenitální adrenální hyperplázie

Adrenoleukodystrofie

Adrenální hypoplázie

Tripple A syndrom, familiární deficit glukokortikoidů

Smith – Lemli-Opitz syndrom a další....

Autoimunitní choroby

Izolovaná autoimunitní adrenalitis

Autoimunitní polyglandulární syndrom

Infekce

Meningokoková sepe (Waterhouse-Friderichsen syndrom)

Tuberkulóza, AIDS...

Další získané příčiny

Oboustranné krvácení (meningokoková sepe, traumatický porod, antikoagulační léčba...)

Infiltrace

Amyloidóza, hemochromatóza, sarkoidóza.. (vzácně)

Iatrogenní

Adrenalectomie – oboustranná, medikace....

ADRENÁLNÍ INSUFICIENCE SEKUNDÁRNÍ

Vrozené nebo genetické formy

Vývojové anomálie CNS
Kombinovaný deficit hormonů hypofýzy (např. PROP1)
Izolovaný deficit ACTH

Získané formy

Tumory hypofýzy a hypotalamu (adenom, kranyofaryngeom, cysty...)
Trauma CNS
Operace /ozáření hypofýzy
Infekce/infiltrace (meningitida, hemochromatóza, histiocytóza X a další)

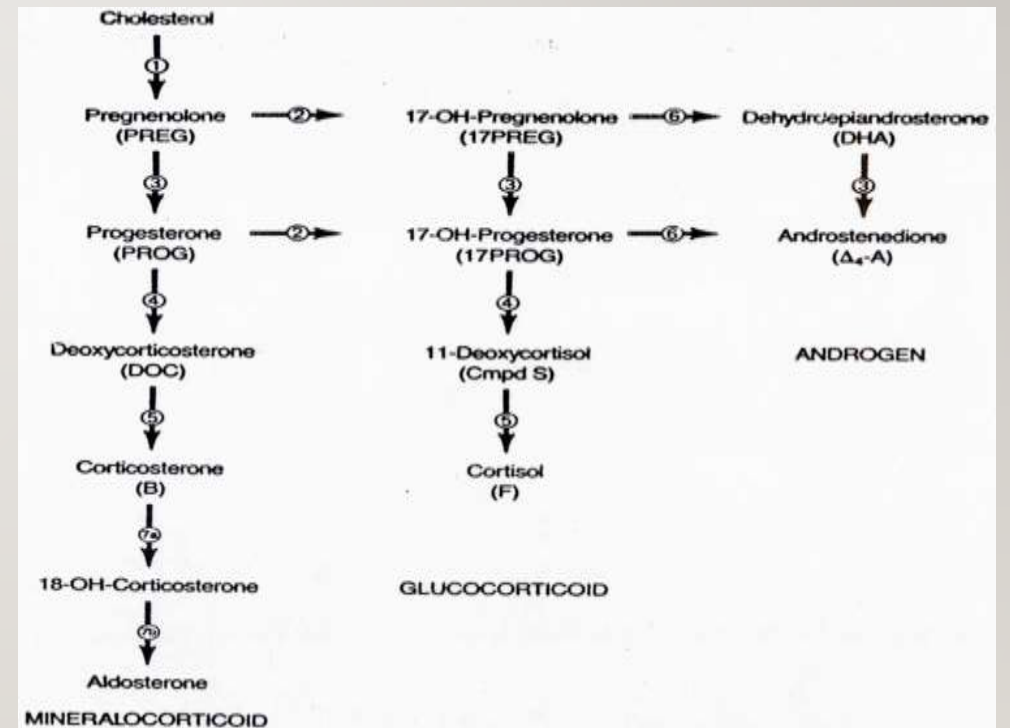
ADRENÁLNÍ INSUFICIENCE

KLINICKÉ PŘÍZNAKY

Klinické příznaky	Laboratorní nález
Deficit glukokortikoidů	
Únava, slabost Nechutenství, úbytek na váze Nausea, zvracení Svalové bolesti	Hypoglykémie
Deficit mineralokortikoidů	
Svalová slabost Dehydratace, úbytky na váze Hypotenze touha po soli	Hyponatrémie, hyperkalémie, acidóza
Deficit adrenálních androgenů	
Snížení pubického a axilárního ochlupení	
Zvýšená koncentrace ACTH	
Hyperpigmentace	

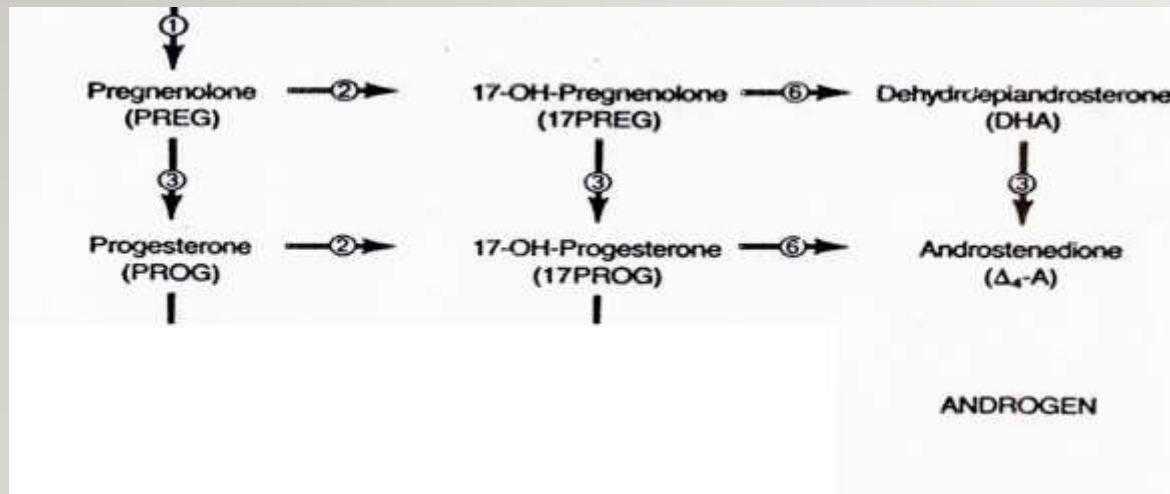
KONGENITÁLNÍ ADRENÁLNÍ HYPERPLASIE (CAH)

- AR dědičnost, 6. chromosom, CYP21 gen
- enzymatický defekt adrenální steroidogeneze
- **Evropa 1: 10 000 – 1: 15 000, ČR 1: 12 000**
- (Eskymáci na Aljašce 1: 280)
- deficit 21 hydroxylázy > 90%
- deficit 11 hydroxylázy 5%
- 5% deficit 3 β hydroxylázy < 2%

CAH-DEFICIT 21-HYDROXYLÁZY

↓ hladiny gluko a mineralokortikoidů

↑ hladiny androgenů (↑ prekursorů nad „blokem“)

Formy

„salt wasting“ (SW, „se solnou poruchou“) – 75%

„simple virilizing“ (SV, „prostá virilizující“) – 25%

„nonclassic“ (NC, „neklasická“)

„late-onset“ (LO, „pozdní“)

SALT -WASTING FORMA CAH

- Klinické příznaky:
- *dívky - virilizace zevního genitálu*
- (intrauterinně ↑ hladiny androgenů) → vyšetření a terapie
- *chlapci - normální zevní genitál*
- *salt -wasting krize (deficit gluko a mineralokortikoidů)*
- manifestace 4.-14. den života (do 3 měsíců)
- zvracení, neprospívání, letargie, dehydratace, hypotenze
- .... Náhlé úmrtí

SIMPLE VIRILIZING CAH

- pseudopubertas praecox
- ve věku 2 - 4 let
- zvýšené růstové tempo
- urychlený kostní věk
- předčasný rozvoj sekundárních pohlavních znaků (pubarche, prepubertální velikost varlat)
- předčasný uzávěr růstových štěrbin - konečná výška oproti predikci malá

CAH - LABORATORNÍ NÁLEZY

- **V období krize**
- ↓ hladiny kortisolu, aldosteronu v období krize
- hyponatremie, hyperkalemie, hypoglykémie
- ↑ hladiny ACTH
- ↑ hladiny **17-hydroxyprogesteronu**,
- ↑ androstendionu, testosteronu
- **Mimo krizi, v nejasných případech - ACTH dynamický test**

CAH - NEONATÁLNÍ SCREENING

- studie v Kanadě a MESPE
- až 25% chlapců s SW-CAH může zemřít pod chybnou diagnózou
- **17-hydroxyprogesteron** ze suché kapky - „cut off“ - **90 nmol/l**
- **100% sensitivita pro SW**
- až 1/3 SV zůstává nezachycena!!!

CAH - ZÁSADY LÉČBY

- Prevence adrenální insuficience
- Zajištění normálního růstu a puberty
- Zajištění normálního sexuálního života a fertility
- Genetické poradenství
- Léčba -hormonální substituce
- rekonstrukční operace genitálu
- genetické poradenství

CAH -LÉČBA

- **Substitučně-supresní léčba**
- **1. Glukokortikoidy**
  - Hydrokortison 8-12 (20) mg/m² ve 3 stejných dávkách
- **2. Mineralokortikoidy** -Fludrokortison 0,15 - 0,2 mg/m²
- **3. NaCl 2-3 g denně**
- **Mortalita dětí s CAH**
  - (Swerdlow, 1998) - mortalita ve věku 1-4 let 18,3 x vyšší než ostatní populace, není zvýšená u starších dětí

CAH - KONTROLA LÉČBY

- S-17 OHP, Na, K
- PRA
- ACTH
- Androstendion, Testosteron
- Lineární růst
- Sekundární pohlavní znaky
- Kostní věk

CAH – CHIRURGICKÁ LÉČBA

- **Rekonstrukční operace genitálu – feminizující genitoplastika**
- 1. Počáteční výkon ve věku 2-3 let (batolecí věk)
- 2. Další operace ve věku 12-14 let
- Není nutná při mírné virilizaci
- Doporučena u závažné virilizace (Prader >3)
- Nízko nasedající ústí pochvy – jednoznačně
- Vysoko ústící pochva – věk diskutabilní (délka studií, změna chirurg. Postupů, porovnání výsledků komplikací...)
- *Speiser PW, Azziz R, Baskin LS, Ghizzoni L, Hensle TW, Merke DP. **Congenital adrenal hyperplasia due to steroid 21-hydroxylase deficiency: an Endocrine Society clinical practice guideline.** J Clin Endocrinol Metab. Sep 2010;95(9):4133-60. [\[Medline\]](#).*

CAH –GENETICKÉ PORADENSTVÍ

- Rodiče – další těhotenství
- *Prenatální diagnostika*
- **Biochemická** – amniocentéza, 17 OHP, karyotyp
- **Molekulárně genetická** – choriové klky, mutace CYP 21 genu
- ***Možnosti řešení***
- Ukončení těhotenství
- Prenatální léčba - stále experimentální
- Dítě – v budoucím partnerském svazku

NADPRODUKCE GLUKOKORTIKOIDŮ CUSHINGŮV SYNDROM/CHOROBA

**Sekundární (centrální)
Cushingova choroba**

Adenom hypofýzy

Nejčastější příčina endogenní nadprodukce u dětí > 7 let

Primární (Cushingův syndrom)

Exogenní - podávání glukokortikoidů

Endogenní – funkční Tu kůry nadledviny

NADPRODUKCE GLUKOKORTIKOIDŮ CUSHINGŮV SYNDROM/CHOROBA

- Klinické příznaky
- **centrální obezita a růstová retardace**
- změny chování, emoční labilita deprese
- slabost
- měsíčkovitý obličej
- Hypertrichóza
- hypertenze
- Striae, atrofie kůže, modřiny
- Osteoporóza
- Hyperglykémie
- Poruchy menstruačního cyklu

NADPRODUKCE GLUKOKORTIKOIDŮ

LABORATORNÍ DIAGNOSTIKA

- 24-hodinový sběr moče - volný kortisol
- Ztráta diurnálního rytmu - sérový kortisol ráno a o půlnoci
- Dexamethasonový supresní test (krátký x dlouhý)

???

